Ramazan ve Bayram Hilallerinin Tesbîti

بسم الله الرحمن الرحيم

Ayın her gece başka bir mahalden doğması ve dünyanın bazı yerlerinde diğer bazı yerlere nisbetle daha erken veya daha geç doğması müşahade edilen bir husus olduğu için bunlarda ihtilaf olmamıştır. İslam alimlerinin ihtilaf ettikleri husus bu farklı yerlerde ve farklı zamanlarda doğmasının ayın başlangıç ve bitişinin tesbitinde ve hükümlerde tesirinin olup olmamasıdır. Yani İslam beldelerinin birinde ay görüldüğünde bütün beldelerde görülmüş sayılmalı mı? Şüpesiz güneşin farklı zamanlarda doğmasına yani güneşin ihtilafil-metaliğına itibar edilir. Bunun sonucu olarak herhangi bir namaz bir beldede diğerine nisbetle daha erken veya geç kılınabilir. Peki ya ay? Onda da ihtilafı-metaliğa itibar edelim mi? Güneşte ihtilafil-metaliğa itibar edilmesinde ittifak sebebi, namaz ve oruç gibi ibadetlerin başlangıç ve bitiş vakitlerinin güneşin durumlarından sebeplendiğinde, yani güneşin doğuş, batış vs. gibi durumların bu ibadetlerin sebebi olduğunda ittifak olmasındandır. Aslında Ramazanın başlamasının ruyete (gözle görmeye) bağlandığı da ittifaklıdır. Şöyleki cenabı Hak kitabı keriminde

فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ [1]

buyurmuştur. Bunun yanı sıra Rasulullah aleyhissalatü vesselam;

صُومُوا لِرُؤْيَتِهِ وَأَفْطِرُوا لِرُؤْيَتِهِ [2]

buyurmuştur. Buradaki ihtilaf iki yöndendir.

1- Teknik ölçümlere itibar ederek Ramazanı başlatabilirmiyiz ?

2- Teknik ölçümlerle yada çıplak gözle ayı tesbit ettiğimizde tüm Müslümanları bağlar mı? Yani ihtilafıl-metaliğa itibar etmeyelim mi? Ya da ihtilafıl-metaliğa itibar edip, sadece o yörenin ahalisi oruca başlasın diğerleri beklesin mi ?

Teknik ölçümlere itibar ederek Ramazanı başlatabilirmiyiz ?

Hanefi mezhebinde adil veya hali mestur olan birinin açık ve bulutsuz havalarda görüp haber vermesi Ramazanı başlatmak için yeterli görülmüştür. Şafii mezhebinde adil bir kişinin şehadeti yeterli görülmüştür. Maliki mezhebinde adil iki kişinin haber vermesi yeterli görülmüştür. Hanbeli mezhebinde adil bir kişinin haberi yeterli görülmüştür. Burada önümüze şöyle bir durum çıkıyor. Acaba fukaha bu günkü teknolojiye sahip olsalardı genede tek kişinin haberini yeterli görürlermiydi? Şüphesiz ihtiyatın gereği olarak ya teknelojik destekli haberi vahide itibar ederler, ya da makine ölçümlerini yeterli görürlerdi. Çünkü bu konuda bir veya iki şahitle yetinmeleri zannı galibin tahsili kastıyladır. Yoksa yakin elde etmek kastıyla değildir. Bu günkü ölçümler bu zanni galibi fazlasıyla veriyor. O halde durumu meçul olan birinin haberine nisbetle neredeyse hataya ihtimali hiç olmayan makine ölçümlerine itibar asıl ihtiyattır. Fıkıh kitablarındaki “Ölçüm yoluyla ayın başlangıç ve bitişlerini hesaplamaya itibar edilmez” hükümlerinin zannımca tek sebebi o dönemlerde bu gibi işlerle genelde kafir veya kendisine güven

duyulamayacak fasıkların uğraşmasındandı. Bu gün artık bu hesapları müslümanlarda yapabiliyor. Peygamber efendimizin işi görmeye bağlaması ise sadece çıplak gözle görmek olarak değerlendirilmeyip, mutlak görmek olarak manalandırılmalıdır. Bu durumda teleskop ve sair aletlerle görmekte yeterli olacaktır. Ölçümlere itibar etmeyip sadece ruyeti şart koşmak hacca peygamber döneminde yaya veya deve sırtında gidilirdi, dolayısıyla bu gün motorlu binekler kullanılarak hacca gitmek caiz değil demek gibidir.

İhtilafıl-metaliğa itibar edelim mi?

İhtilafıl- metaliğ ay'ın her bölgede farklı zamanlarda doğması anlamındadır. Mezhepler bu hususta ittifak etmemiş ve değişik görüşlere gitmişlerdir. Tabi ki bu görüşler arasında hangisi müslümanlara daha uygun ise onunla amel etmek doğru olandır. Mezheplerin görüşlerine gelince;

Hanefi mezhebi : Hanefi mezhebinde zahir olan görüşe göre ihtilafıl- metaliğa itibar yoktur. Şöyleki doğudakilerin hilali görmesiyle batıdakilerin de aynı şekilde oruca başlamaları gerekir. Çünkü hadisteki صوموا emri am olup, yine hadisteki لرأيته kelimesinin mütallakıdır. Dolayısıyla her hangi bir yerde görülmesiyle yeryüzündeki bütün müslümanlara oruca veya bayrama başlamak vacip olur.

Maliki mezhebi : Malikiler kendi aralarında ihtilaf edip üç görüşe ayrılmışlardır.

1-Kesinlikle ihtilafıl-metaliğa itibar edilmez.Dolayısıyla Hanefiler gibi görüldüğü haberi kendine ulaşan mükellefin oruca başlaması vacip olur demişlerdir.

2-Eğer ru'yet, görülen yerin valisinin görevlendirdiği biri tarafından yapıldıysa ihtilafıl-metaliğa itibar edilmeyip sadece o yerin ahalisi oruca başlar, diğerleri Şaban'ı 30'a tamamlar.

3-Görülen yere uzak beldelere nisbetle ihtilafıl-metaliğa itibar edilir. Şöyleki oradakiler bu ru'yete tabi olmazlar, dolayısıyla Şaban'ı 30'a tamamlarlar.

Şafii mezhebi : Şafii mezhebinde de bu konuda ittifak olmamıştır. İmam Nevevi şöyle der. "Hilal bir yerde görüldüğünde oraya yakın olan beldelerin hükmü görülen yerin hükmü gibidir. Yani oruca başlamak vacip olur. Sahih olan görüşe göre uzak yerlere vacip olmaz" yani Şaban'ı 30'a tamamlarlar. Bu da ihtilafil-metaliğa itibar ettiklerini gösterir.

Hanbeli mezhebi : İbni Kudame Muğni'sinde bir yerde hilalin görülmesi durumunda daha diğer yerlerin görmemesinin önemi kalmayacağını, bunun herkesi bağlayacağını söylemiştir.

Görüldüğü gibi mezheplerde ağırlıklı görüş ihtilafıl-metaliğa itibar edilmemesidir. Bu görüş aynı zamanda Müslümanların ittihadı bakımından da uygun olandır.

Ru'yetle hesabın ihtilafı durumunda ne yapmalıyız?

Şüphesiz ki en güzeli hesapla desteklenen ru'yettir. Ama maalesef çoğu kereler bu mümkün olmuyor. Gelen haberle takvim yaprağı birbirini tutmuyor. Peki bu durumda ne yapacağız. Ben hesap yoluyla hilali tesbitin değişik bir tür görme olduğu kanaatini belirmiş ve hadisdeki görme emrinin geniş düşünülerek hesabıda kapsadığını belirtmiştim. Böyle olunca aslında iki değişik görme haberinin çatıştığı anlaşılır. Tabi bu durumda da yapılması gereken en ihtiyatlıyla amel etmek olmalıdır. Mesela ru'yet Şaban 29'u, hesap 30'u belirtse veya hesap 29'u, ru'yet 30'u belirtse her iki durumda da kanaatımca 29'da oruçlu olunmalıdır. Bu durumda yevmi şek'te oruç tutmuş olurmuyuz? Gelen ru'yet haberinin zayıf olmamasına binaen bunu söylüyorum. Aksi takdirde haber itibar edilecek türden değilse, görüldüğü iddia edilen yerde yayılmaması gibi bu durumda habere değil şüpesiz hesaba itibar gerekir. Kitaplarda mestur-ul hal olan kişinin ru'yetine itibar edilir görüşü,

kişinin zatının bilinip, halinin bilinmemesiyle alakalıdır. Yoksa mestur-ul halden kasıt hiç tanınmaması değildir.

ALLAH en doğruyu bilendir.

---

[1] Sizden kim ay'ı müşahede ederse oruç tutsun.(yani başlasın)

[2] Ay'ı gördüğünüzde oruç tutun. Ay'ı tekrar gördüğünüzde iftar (bayram) yapın.